

HUMANISTI

SUOMEN HUMANISTIILITTO RY - FINLANDS HUMANISTFÖRBUND RF 4/2015

Pääkirjoitus

Tiina Vilponen
Uusia alkuja

Irma Peiponen

Sekulaari humanismi osa 2

Kirja-arvio

Jouni Huhtanen

Myyttejä tieteestä ja uskonnosta

Humanismin päiviltä

Arja Strid

Valtio ja kirkko

Yhteispohjoismaista toimintaa

Gun Winterin matkaraportista
koostanut Tiina Vilponen

Tapahtumakalenteri

Helsingin humanistiyhdistys ry

Kirjoittajien näkemykset eivät välttämättä vastaa Suomen humanistiliiton näkemyksiä.

Humanisti-lehti tarjoaa areenan yhteiskuntafilosofiselle, eettiselle ja katso-
mukselliselle pohdinnalle sekä esittelee humanismiin liittyviä kiinnostavia
aiheita kulttuurihistoriasta ihmisoikeuskysymyksiin.

HUMANISTI

Julkaisija

SUOMEN HUMANISTILIITTO RY
FINLANDS HUMANISTFÖRBUND RF

Toimitus

lehti@humanistiliitto.fi

Päätoimittaja

Tiina Vilponen

Taitto, ulkoasu ja kuvat

Marja Paalanen

Tilaajalle

Lehdestä ilmestyy 4 numeroa vuodessa.
Vuosikerran hinta on 25 euroa. Suomen
humanistiliiton jäsenmaksu sisältää
tilauksen. Suomen humanistiliitto on
Kulttuuri-, mielipide- ja tiedelehtien liitto
Kultti ry:n jäsen.

Kirjoittajalle

Aineistot ja ehdotukset seuraavaan
Humanisti-lehteen tulee lähettää osoitteeseen **lehti@humanistiliitto.fi**

Ilmoittajalle

Kokosivu 270 euroa, puolisivu 150 euroa,
neljännessivu 85 euroa, takakansi 370
euroa. Lisävärit ja pienemmät koot so-
pimuksen mukaan.

Uusia alkuja

Tiina Vilponen

Hyvää alkanutta vuotta! Tämä vuoden 2015 viimeinen numero irtoaa käsistäni taittajan koneelle ennen uutta vuotta ja on tilaajilla vuoden 2016 alkupuolella. Lisäksi osalle teistä lukijoista lehti kulkeutuu vielä erikseen painotalon ja postin kautta. Mikäli Sinulla on sähköposti, mutta et ole sitä vielä humanistiliitolle ilmoittanut, niin pyydän laittamaan viestin osoitteeseen info@humanistiliitto.fi. Kiitos! Sähköinen julkaisu auttaa pitämään kulut kohtuullisimpina.

Jo vuoden 2016 alkupuolella lehdessä tapahtuu muutoksia: uudeksi päätoimittajaksi tulee Arja Strid, joka aloittaa ensimmäisestä numerosta. Käynnistelen itse kevään kuluessa jatko-opintoja, jotka töiden lisäksi valtaavat kalenterista ison osan. Siksi olen helpottunut siitä, että lehdelle on löytynyt uusi, innostunut tekijä. Tästä vuoden viimeisestä numerosta pääsette lukemaan uuden päätoimittajan kirjoituksen Humanismin päiviltä.

Vaikka päätoimittajan tehtävässä en enää jatkakaan, olen edelleen hu-

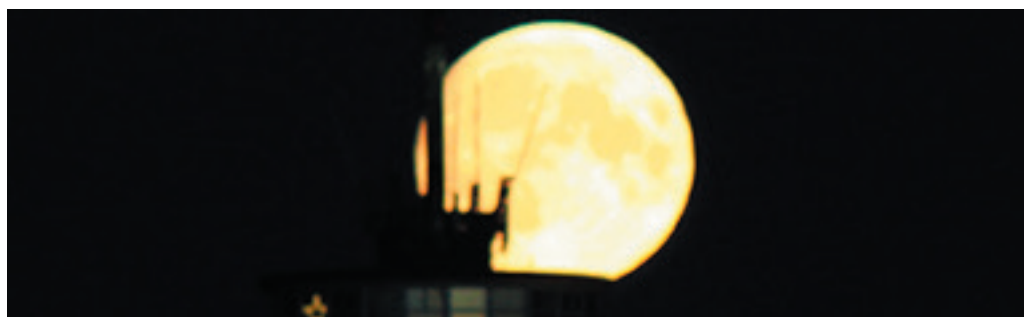
manistiliiton toiminnassa mukana ja mieluusti työstän lehteen kirjoituksia. Tapaamisiin siis lehden sivuilla ja toivottavasti myös muissa yhteyksissä!

Vuoden aikana olen oppinut, kuinka lehden teon eri vaiheet ottavat aikansa. On ollut mielenkiintoista seurata lehden rakentumista aina yksittäisistä teksteistä painotalon julkaisuun asti. Kiitän kaikista niistä kirjoituksista, joita olen saanut vuoden aikana lukea lehteä toimittaessani.

Ajattelen, että humanismilla on tärkeä, inhimillinen viesti, jonka soisi kuuluvan laajalti sekä lähelle että kauas. Toivonkin, että lehti jatkaa eloaan vielä pitkään. Kevääseen asti jännitämme, saako lehti tänä vuonna taloudellista tukea hakemamme apurahan muodossa. Olen kuitenkin varma, että taloudellisesta tuesta huolimatta humanismin aate elää sekä löytää uusia tapoja pitää ääntä itsestään myös vuonna 2016.

Varsovassa 26.12.2015

Tiina Vilponen

Sekularismi on ajatus, jonka mukaan erityisesti monikulttuurisessa yhteiskunnassa valtion ja sen virallisten instituutioiden tulee olla neutraaleja uskontoihin ja katso-
muksiin nähden.

ETIIKKA JA ARVOT

” Humanismi on eettistä. Se tähdentää ihmisen arvokkuutta, oman arvontuntoa ja autonomiaa sekä jokaisen yksilön oikeutta suurimpaan mahdolliseen vapauteen, joka on sopusoinnussa muiden oikeuksien kanssa. Humanisteilla on velvoite kantaa vastuunsa koko ihmiskuntaa kohtaan mukaan lukien tulevat sukupolvet. Humanistit uskovat, että moraalit ovat erotamaton osa ihmiskuntaa, ja että moraalit perustuu järkipäiseen ymmärrykseen ja huolenpitoon muista eikä tarvitse mitään yli-inhimillistä vaivasta” IHEU

Arvoteoriat kertovat arvojen alkuperästä ja luonteesta. Uskontojen arvot tulevat jumalilta. Ne edustavat arvoobjektivismia. Ihmiskunnan ulkopuolelta tulevista arvoista johdetaan sitten normit, joiden mukaan tulee käyttäytyä. Yleensä uskontojen antamat normit ovat varsin samankaltaisia ja ihmisyhteisöjä rakentavia, mutta moraaliset velvollisuudet voivat joutua ristiriitaan.

Arvorelativismin mukaan ihmisyhteisöt keskustelun kautta antavat yhteiskunnalle arvopohjan. Humanisteille tärkeitä arvoja ovat ihmisoikeudet. Ne

ovat syntyneet kokemuksen ja laajan kansainvälisen keskustelun tuloksena ja edustavat asioita, joita pidetään oikeina ja hyvinä. Joskus väitetään, että ne ovat länsimaisia. Arvorelativismissa voidaan mennä harhateille, jos halutaan pitää kaikkien kulttuurien kaikkia arvoja yhtä hyvinä. Perinteissä voi olla ihmisoikeuksia syvästikin loukkaavia normeja, jotka tulee purkaa.

Rajoittamaton kulttuurirelativismi ei ole hyväksyttävää. Parempaakaan rajoittaa hyväksyttävyydelle ei ole löydetty, kuin ihmisoikeudet. Humanismi siis kannattaa moraalista relativismia, jossa arvot ovat sosiaalisesti ihmisten välisessä kanssakäymisessä rakennettuja konstruktioita.

Moraalisen toiminnan periaatteet ovat kaikille kulttuureille yhteiset. Moraalisten taipumustemme juuret ovat syvällä ihmiskunnassa. Humanistinen etiikka pohjautuu ihmisen intresseihin, haluihin, tarpeisiin ja arvoihin.

Vapaa tahto toimii arkipäiväisissä päätöksissämme, mutta se on myös perustaa moraalille valinnoille. Ihminen voi järjen ohjaamana päätyä moraalisesti hyväksyttävään ratkaisuun, tekemään hyvää ja oikeaa, vaikka toimin-

taamme rajoittavat monet säännöt, lait ja mahdollisuudet. Von Wright sanoo vapaan tahdon olevan tekemisen, toisin tekemisen ja tekemättä jättämisen mahdollisuus.

Humanismin mukaan ihmisen on eettisesti vastuussa teoistaan itselleen ja toisille. Jokaista ihmistä on kohdeltava humanisti; ihmisoikeudet ovat universaaleja ja kuuluvat kaikille. Empatia auttaa ymmärtämään toista. Yksilöiden itsemääräämisoikeuden puolustaminen ei kuitenkaan merkitse sitä, että kaikenlaista käytöstä olisi suvaittava. Eikä erilaisten elämäntyylien suvaitseminen merkitse niiden hyväksymistä. Jotkut teot ovat tuhoisia ja vääriä.

Hyve-etiikan keskiössä ovat hyvälle ihmiselle luonteenpiirteet ja ominaisuudet. Käytännöllisesti järkevä ihminen tietää, mitä hyvä elämä tai onnellisuus ovat ja tunnistaa eri tilanteissa eettisesti merkitykselliset tekijät. Humanistit ovat keskustelleet esimerkiksi sellaisista hyveistä kuin: kohtuus, maltillisuus, itsehillintä, kyky autonomisten valintojen tekemiseen, luovuus, esteettinen taju, rationaalisuus ja halu toteuttaa omia lahjojaan.

Humanistien agendalla on korkealla sijalla lasten ja nuorten moraalinen kasvatus ja moraaliseen kasvuun rohkaiseminen sekä yleisiin moraalisääntöihin kasvaminen. Ihanteena on sivistynyt ihminen, joka tunnustaa totuuden etsinnän itseisarvoksi. Inhimillisyytemme kehittyminen voi ilmentyä taiteen ilmaisussa, tieteen tiedoissa tai filosofisissa oivalluksissa. Jokaisella ihmisellä on oltava oikeus sellaiseen.

Tekoja arvioidaan usein niiden seurausten mukaan. Teko on oikea, kun se tuottaa hyvää. Seurauksia on joskus

vaikea tietää. Siksi voitaisiin sanoa, että teko on oikea, jonka tarkoitus on johtaa hyvään tai suurimpaan mahdolliseen hyvään. Ihmisillä on erilaisia käsityksiä siitä, mikä on hyvää eri tilanteissa. Utilitarismin (John Stuart Mill) mukaan hyvää on sellainen, mikä tuottaa onnea mahdollisimman monelle. Onni taas voi merkitä eri ihmisille eri asioita. Ainakin osaksi onni muodostuu hyveiden harjoittamisesta, mikä taas vaatii suotuisia ulkoisia olosuhteita.

Moraalista käyttäytymistä voi lähestyä myös velvollisuusetiikan näkökulmasta. Sen mukaan oikea toiminta on velvollisuuden tai oikean säännön mukaista. Usein tämä ajattelu liittyy uskontoihin ja on esimerkiksi Kantin kategorisen imperatiivin mukaan hyvin vaativaa. Velvollisuusetiikka voi myös mennä "oikeiden" sääntöjen luetteloksi ja niiden noudattamiseksi ja johtaa suuriin ihmisoikeusrikkoksiin, niin kuin nähtiin toisen maailmansodan aikana tai nyt jihadistien toiminnassa.

Humanistit katsovat, että meidän tulisi olla valmiita muokkaamaan arvojamme ja eettisiä periaatteitamme tilannekohtaisesti tämän hetken realiteettien ja tulevaisuuden odotusten mukaan. Meidän täytyy hyödyntää vanhaa viisautta, mutta myös kehittää uusia ratkaisuja eettisiin ongelmiin. Etiikka ei voi olla normisääntöjen luettelo.

DEMOKRATIA JA KESTÄVÄ KEHITYS

"Humanismi tukee demokratiaa ja ihmisoikeuksia. Humanismi korostaa jokaisen ihmisen oikeuksia mahdollisimman monipuoliseen kehitykseen. Se on vakuuttunut siitä, että demokratia ja inhimillinen kehitys ovat oikeuksiamme. Demokratiaa ja ihmisoikeuksia

voidaan soveltaa moniin ihmisten välisiin suhteisiin. Ne eivät rajoitu vain poliittisiin järjestelmiin.” IHEU

Demokratiaa perustellaan sillä, että se ottaa huomioon ihmisten toiveet ja tarpeet, se varmistaa vapauden ja oikeudenmukaisuuden sekä kohtelee ihmisiä kunnioittavasti antamalla kaikille samat oikeudet kansalaisuuteen, yhteisön jäsenyyteen ja osallistumiseen. Tuo ”kaikille” on paljon muutunut sitten valistuksen ja Yhdysvaltojen itsenäisyysjulistuksen, mistä ajatus on lähtöisin.

John Stuart Mill näki jo demokratian mahdollisuudeksi suojata muutakin kuin omaisuutta. Ihmisyysden suojaamiseen hän ymmärsi kyllä vaikeaksi esimerkiksi sen ajan työläisille. Tämän päivän demokratia on lähtenyt kehittymään teollistumisen ja liberalismien synnyn aikoina 1800-luvulla. Paikallisdemokratian piirteitä voidaan löytää jo eurooppalaisuuden juurilta.

Yhteisökeskeisten ja yksilökeskeisten demokratiakäsitysten välillä valitsee länsimaisessa traditiossa peruristiriita. Jännite on hyväksi, sillä demokratiassa tulee vallita jonkinlainen tasapaino sen suhteen, mitä oikeuksia ja velvollisuuksia yksilöllä on suhteessa yhteiskuntaan ja toisaalta sen suhteen, mitä oikeuksia ja velvollisuuksia yhteiskunnalla on jäseniinsä nähden. Yhteiskuntasopimus ajatus on jo esiintynyt Hobbesilla, Lockella ja Grotiuksella, vaikka se parhaiten tunnetaan Rousseauin teoriana. Yhteisen hyvän määrittäminen on ongelmallista. Voi ajatella, että ihmisoikeudet ja moraalisiin periaatteisiin perustuva lainsäädäntö kertovat siitä.

Erilaisten demokratiakäsitysten voidaan katsoa kehittyneen vapauden ja tasa-arvon erilaisista tulkinnoista. Negatiivisilla vapauksilla tarkoitetaan vapautta jostakin. Perinteiset vapausoikeudet, sanan-, paino- ja uskonnonvapaus, ovat demokratian edellytyksiä. Positiiviseen vapauteen tarvitaan lähtötason tasaamista ja mahdollisuuksien parantaminen niin, että kaikilla on mahdollisuus hyvään elämään. Käsitteet ovat alun perin Isaiiah Berlinin kehittämiä.

Poliittisen tasa-arvon voi katsoa toteutuvan yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden avulla. Kuitenkin esimerkiksi taloudelliset ja koulutukselliset tekijät luovat yhteiskuntaan epätasa-arvoa ja antavat toisille muita paremmat mahdollisuudet toteuttaa vapauksiaan. Pyrkimys vapauksien tasa-arvon toteuttamiseen merkitsee mahdollisuuksien ja lähtökohtaerojen tasoittamista.

Demokratia voidaan ymmärtää pelkästään metodiksi, mikä takaa parhaan mahdollisen hallinnon. Tällaista ajattelua kannatti esimerkiksi Joseph Schumpeter. Kansalaisten aktiivisuus rajoittuu vain määrääjain äänestämiseen. Sillä kansalaiset voivat kontrolloida eliittiä ja halutessaan vaihtaa vallassa olijoita. Valta on legitiimiä seuraaviin vaaleihin asti. Demokraattisen yhteiskunnan takaamiseksi ihmisten ei tarvitse olla täysipäiväisesti poliittisia toimijoita. Riittää, kun yhteiskunta on kyllin avoin osallistumiselle tarvittaessa.

Älyllisen, taloudellisen ja poliittisen eliitin vastuu järjestelmässä on suuri. Sillä on oltava visioita tätä päivää

kauemmaksi. Eliitti on tavallaan ”demokratian turva”. Median merkitys yhtenä valtakeskuksena korostuu, vaikka sosiaalinen media onkin tuonut kansalaisille uusia vaikutusmahdollisuuksia. Poliittiset, alueelliset, ammatilliset, harrastukseen liittyvät tai tietoverkkojen kautta syntyneet ryhmät ovat kilpailevien valtakeskusten rinnalla tärkeä osa nykyaikaista kansalaisyhteiskuntaa.

Osallistuva demokratia edellyttää kansalaisilta aktiivisuutta. Ideaalitalanteessa yksilö saa oikeaan aikaan hänelle merkityksellistä tietoa selkeästi muotoiltuna. Mitä enemmän ihminen ottaa vastuuta siitä, mitä yhteiskunnassa tapahtuu, sitä enemmän yhteiskunta on ihmisten tietoisten valintojen tulosta. Tällaisen demokratian mallintajana pidetään usein Robert Dahlia. Osallistuva yhteiskunta on avoin ja kokeileva, missä rakenteet pidetään joustavina uusien ratkaisujen etsimiselle. Osallistuva yhteiskunta voidaan nähdä ihmistä kehittäväksi tekijäksi, mikä lisää politiikan tehokkuutta, vähentää vieraantumista ja kasvattaa ymmärtämään yhteisiä ongelmia. Jos ihminen tuntee tehokkaan osallistumisen mahdollisuudet, hän on todennäköisesti myös valmis niitä käyttämään. Jos hänet marginalisoidaan, ei hän näe syytä osallistua. Carole Patemanin malli korostaa osallistuvan demokratian kasvattavaa vaikutusta.

Demokratian kannalta on keskeistä, kuka asettaa ja miten ne kysymykset, jotka koetaan kyllin tärkeiksi keskustella. Julkisen agendan muodostaminen ja avoin keskustelu ovat ratkaisevia. Siinä määritetään, kenen

näkökulmat otetaan todesta, kenen sivuutetaan. Kriittisesti asioita tarkastellen on mahdollisuus löytää esitysten taustaolettamukset. Se, joka hallitsee kysymyksenasettelua, hallitsee myös lopputulosta. ”Asiantuntemus” usein määrää yhteisten asioiden kielen ja agendan. Poliitikassa on aina vaihtoehtoja, jos tarkastelu ulotetaan käsiteltävien asioiden reunaehtoihin ja taustaolettamuksiin.

Nyky päivän yhteiskunta on pirstoutunut moniin pieniin alakulttuurireihin. Keskenään ristiriitaistenkin tavoitteiden yhteensovittaminen on politiikan haaste. Erilaisten ryhmien tutustuminen ja kanssakäyminen on monikulttuurisen yhteiskunnan edellytys. Kun oma elämä on hallinnassa, terve itsetunto kasvaa ja voidaan ymmärtää myös erilaisia näkemyksiä. Nopea tiedonvälitys oikein käytettynä antaa vuoropuhelulle suuret mahdollisuudet.

Demokraattista järjestelmää kannattaa puolustaa, sillä se takaa rauhan niin yhteiskunnallisesti, kuin kansojenkin kesken tarjoamalla areenan avoimeen ja kaikkia osapuolia kunnioittavaan keskusteluun.

”Humanismi tähdentää, että henkilökohtaisen vapauden täytyy liittyä sosiaaliseen vastuuntuntoon. Humanismi pyrkii rakentamaan maailmaa, jossa vapaa yksilö on vastuussa yhteiskunnalle ja tunnustaa sekä riippuvuutensa luonnosta, että vastuunsa siitä. Humanismi ei ole sitoutunut uskonnokappaleisiin eikä se pyri sitomaan kannattajiaan jäykkiin oppirakennelmiin. Näin se edistää vapaudesta syntyvää sivistystä.” IHEU

Viime vuosikymmeninä on paljon keskusteltu John Rawlsin oikeudenmukaisuusteoriasta. Siinä yhteiskuntasopimuksen tekijät joutuvat "tietämättömyyden verhon" takaa valitsemaan parhaat mahdolliset keinot parhaan mahdollisen yhteiskunnan rakentamiseen. Rawlsin yhteiskunta on arvoliberaali ja sallii jäsenilleen suuren valinnan vapauden. Globaalissa maailmassa jo negatiivisten vapauksien toteutuminen muuttaisi paljon maailmaa.

Sosiaaliset ja sivistykselliset ihmis-oikeudet vaativat kuitenkin myös positiivisia vapauksia. Toisen maailmansodan jälkeen on kansainvälinen omatunto herännyt niin, että eri tavoin on pyritty myös köyhissä maissa edistämään ihmisten sääällistä toimeentuloa, koulutusmahdollisuuksia ja terveydenhoitoa. Kehitystavoitteita on asetettu 1960-luvulta lähtien. YK hyväksyi 1970-luvulla perustarpeiden strategian ja 1980-luvulla "Yhteinen tulevaisuutemme" ns. Brundtlandin komitean raportti yhdisti taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen ympäristökäsitteisiin.

YK:n vuonna 2000 asettamat vuosituhattavoitteet asetettiin pitämään yllä ihmisarvoa, tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta sekä maailmaa ilman köyhyyttä. Maailmanlaajuiset, alueelliset ja paikalliset ponnistelut tavoitteiden saavuttamiseksi ovat parantaneet miljoonien ihmisten elämää. Lapsikuolleisuus on puolittunut ja äitiyskuolleisuus miltei yhtä paljon, malarian ja tuberkuloosin torjunta sekä HIV-lääkkeiden saatavuus on säästänyt miljoonia ihmishenkiä. Suurin osa maailman lapsista voi käydä koulua, köyhyys on

puolittunut ja saniteettiolot parantuneet.

YK:n jäsenmaat ovat asettaneet uudet kunnianhimoiset tavoitteet. Vuoteen 2030 mennessä on köyhyys saatava pois sen kaikissa muodoissa. Ruokaturvan ja ravitsemuksen parantamisella sekä kestäväällä maatalouden avulla halutaan saada nälkä pois. Terve elämä ja hyvinvointi kuuluu kaikille, samoin avoin, tasa-arvoinen ja laadukas koulutus ja elinikäiset oppimismahdollisuudet.

Naisten ja lasten auttamiseen tarvittavat keinot tunnetaan jo, mutta tarvitaan nopeampaa toimintaa naisten ja tyttöjen oikeuksien puolustamisessa. Puhtaan veden saanti on elintärkeää, myös saniteettioija on edelleen kehitettävä ja varmistettava edullinen, luotettava, kestävä ja uudenaikainen energia kaikille.

Tavoitteiden toteutus ja rahoitus ovat avainkysymyksiä. Kehitysavulla on edelleen rooli nimenomaan köyhimpien maiden kohdalla. Kehitysmaiden kansallisia voimavaroja voidaan vahvistaa kehittämällä verojärjestelmiä, pysäyttämällä laittomia rahavirtoja, maailmankaupan säädöksillä sekä tukemalla yritysten sijoituksia. Kansainväliset kansalaisjärjestöt, valtiot ja yritykset pystyvät yhdessä voimistamaan kestävästä kehitystä.

Ilmastonmuutoksen vähentäminen on uusissa tavoitteissa näkyvästi esillä. Siihen tarvitaan päättäväisesti tekoja ja eri toimijoiden täyttä sitoutumista. Päästörajoitusten lisäksi on suojeltava maaekosysteemiä, meriä ja niiden antimia sekä varmistaa kulutus ja tuotantotapojen kestävyys.

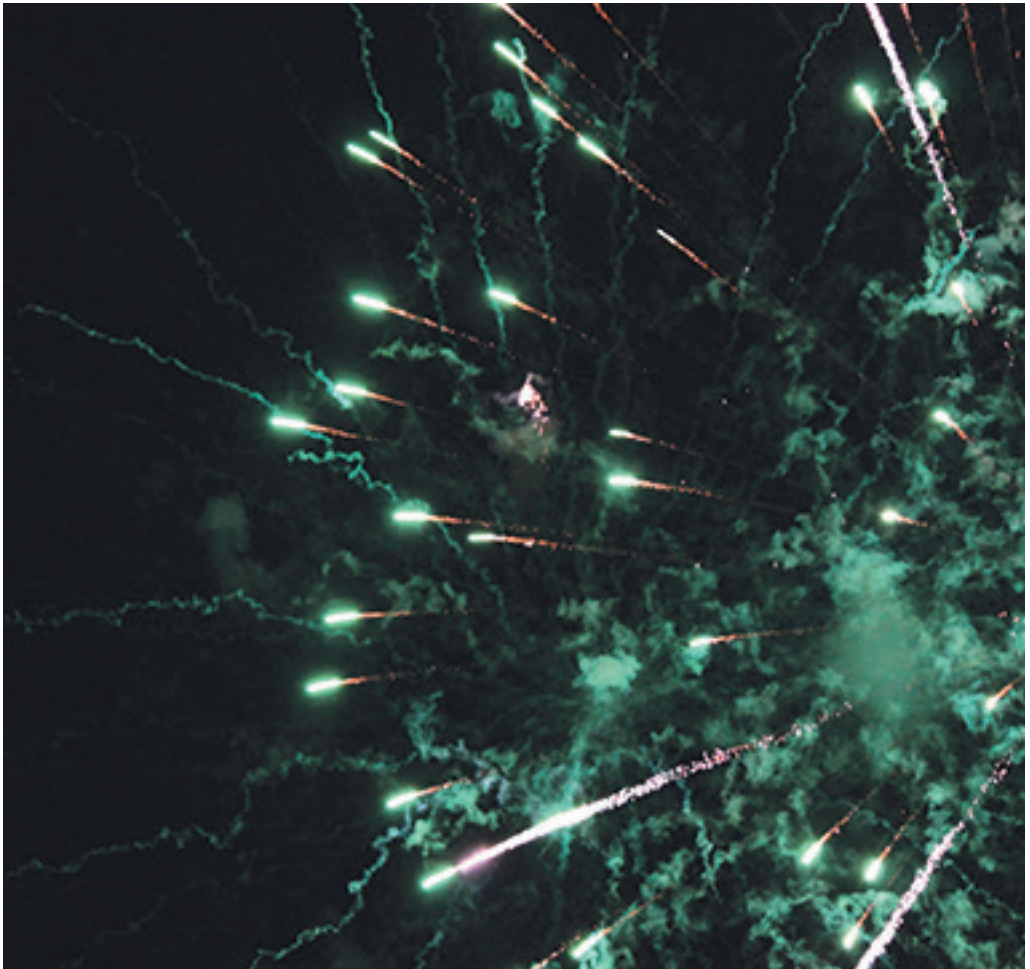

Ilman rauhaa ei näihin tavoitteisiin päästä. Siksi YK:n ja rauhanjärjestöjen ponnisteluja on tuettava. Vakaat oikeusvaltiot voivat parhaiten taata demokratian kehittymisen ja jokainen ihminen voi omalta osaltaan sitoutua noudattamaan kestävän kehityksen periaatteita.

Humanistit kannattavat näitä periaatteita. Ne vapaudet ja oikeudet, mitä pidämme arvossa omassa elämässämme, kuuluvat kaikille ihmisille. Ketään ei saa syrjiä rodun, kansallisen taustan, kulttuurin, kastin, luokan, sukupuolen, sukupuolisen suuntau-

tuneisuuden, uskonnon tai uskonnottomuuden perusteella. Jokaista ihmistä on suojeltava oikeuttamattomalta ja tarpeettomalta vahingoittamiselta, vaaralta ja kuolemalta. Tasa-arvoisuus lain edessä on tärkeä periaate.

”Humanismi on elämäkatsomus, joka tavoittelee hyvää elämää kannustamalla meitä eettiseen ja luovaan elämään. Se tarjoaa ihmisjärkeen perustuvia eettisiä mahdollisuuksia tarttua aikamme ongelmiin. Humanismi voi olla elämäntapa kaikille ihmisille kaikkialla maailmassa.” IHEU

Myyttejä tieteestä ja uskonnosta

Jouni Huhtanen

Numbers, Ronald L. (toim.), *Galileo tyrmässä ja muita myyttejä tieteestä ja uskonnosta*. Suomennos Kirsi Nisula. Kirjapaja, Helsinki 2015, 302 sivua. [Alkuteos: *Galileo Goes to Jail and Other Myths about Science and Religion*. Harvard University Press, Cambridge (Mass.) 2009.]

Ka h d e n k y m m e n e n v i i - den kirjoittajan koostama artikkelisarja *Galileo tyrmässä ja muita myyttejä tieteestä ja uskonnosta* käsittelee lähes ikuisuusongelmaksi muodostunutta kysymystä tieteen ja uskonnon välisestä konfliktista. Tekstit eivät ole varsinaisia kriittisiä tutkimusartikkeleita, vaan lähinnä keskustelupuheenvuoroja, joiden ongelmana on paikoin huomattavan voimakas poleemisuus. Pahimmillaan teos pikemminkin vahvistaa kuin purkaa luutuneita käsityksiä tieteestä ja uskonnosta. Tekstit ovat pääsääntöisesti alle kymmensivuisia yleistajuisia selostuksia, joiden ymmärtäminen ei vaadi kovin suuria ennakkotietoja tieteenhistorias ta.

Temaattisessa mielessä kirja sisältää myyttejä lähinnä neljästä eri aihealueesta. Nämä ovat (i) myöhäisen antiikin ja keskiajan teologian ja tieteen välinen suhde, (ii) kopernikaaninen käänne sisältäen Brunosta, Descartesista, Galileista ja Newtonista

esitettyjä väitteitä, (iii) evoluutioteorian ja Darwinin opin suhde teologiaan sekä (iv) modernin luonnontieteen ja uusimpien sitä vastustavien ajattelutapojen kehitys sisältäen Einsteinin tiedettä, kvanttifysiikkaa, ”älykästä suunnittelua” (*intelligent design*, ID), kreationismia ja kulttuurin sekularisointumista käsitteleviä kysymyksiä.

Tekijäkaarti muodostuu tunnetuista tieteenhistorioitsijoista – nimekkäimmistä mainittakoon teoksen toimittajan Ronald L. Numbersin lisäksi John Hedley Brooke, Maurice A. Finocchiaro, Peter Harrison, David N. Livingstone, Michael Ruse sekä nyt jo edesmenneet David C. Lindberg (1935–2015) ja Margaret J. Osler (1942–2010). Tästä huolimatta artikkelit tuntuvat nojaavan turhan yksinkertaistettuun tarkastelukulmaan. Useassa luvussa esiintyvän poleemisen väittämän mukaan kristinusko olisi varhaiskeskiajasta lähtien pyrkinyt estämään luonnontieteen esiinmarssin. Teesistä muodostuu eräänlainen ohjelmallinen julistus, jota vastaan tutkijat pyrkivät argumentoimaan.

Teoksen heikkous tulee esiin siinä, että sen myytit perustuvat pääsääntöisesti kahteen nyt jo auttamattomasti vanhentuneeseen lähteeseen. Toinen näistä on Andrew Dickson Whiten (1832–1918) *A History of the Warfare of Science with Theology in Christendom* (1869) ja toinen John William Draperin (1811–1882) *History of the Conflict between Religion and Science* (1874). Jokainen edes vähän tieteenhistorian viimeaikaista keskustelua tunteva ymmärtää, etteivät kyseisten teosten teesit ole enää ajankohtaisia. Ongelmaa ei olisi ollut, mikäli kyseisiä kirjoja olisi tutkittu osana tieteenhistoriallisen keskustelun kehitystä. Nyt kuitenkin annetaan ymmärtää, että niiden teesit ovat yhä ajankohtaisia ja merkityksellisiä. Mainittujen teosten lisäksi tutkijat viittaavat ensisijaisina lähteinään populaareihin kirjoituksiin sekä tietoverkossa ja sähköpostilistoilla käytyihin epäolennaisiin keskusteluihin.

Kokoelman artikkeleissa hyödynnetty tutkimuskirjallisuus on primaarilähteitä merkittävästi monipuolisempaa ja tällä perusteella tutkijoiden olisi pitänyt kyetä kirjoittamaan huomattavasti syvällisempi ja kriittisempi teos. Esitystapaa rasittaa kuitenkin se, etteivät tekijät ole suhtautuneet aiheeseensa arvoneutraalisti, vaan pikemminkin päinvastoin, lähteneet ohjelmallisesti korjaamaan käsitystä, jonka mukaan ”tiede on uskonnon pahin vihollinen (naturalismin ja raamatunvastaisuuden takia)” (s. 13). Ainakin osaltaan tähän on vaikuttanut se, että teoksen julkaisemista on tukenut yleishyödyllinen, lähinnä maailmankaikkeuden olemukseen ja ihmisen olemisen perimmäisiin kysy-

myksiin paneutunut John Templeton Foundation, jonka tuella järjestettyyn seminaariin kirjan artikkelit perustuvat.

Uskonnon perusteeton korostaminen nousee häiritsevällä tavalla esiin useissa teksteissä huolimatta työn toimittajan vakuuttelusta, jonka mukaan ”teoksen kirjoittajilla ei ole salattuja tieteellisiä tai teologisia tavoitteita” (s. 13). Väitteen totuutta sopii epäillä. Esimerkiksi John Hedley Brooke puolustelee suhteettoman paljon uskontoa kokoelman päättävässä artikkelissaan ”Moderni luonnontiede on aiheuttanut länsimaisen kulttuurin sekularisoitumisen” (myytti 25). Brooke erottaa tekstissään yleisen sekularisaatiokehityksen tieteen aiheuttamasta sekularisaatiosta, mutta väittää, että tieteen piirissä toimii yhä huomattava määrä uskonnollisesti orientoituneita tutkijoita, jotka eivät näe ristiriitaa tieteen ja uskonnon välillä. Samansuuntaisia uskontoa puoltavia kiistanalaisia väitteitä voi lukea hänen teoksestaan *Science and Religion: Some Historical Perspectives* (1991).

Osa myyteistä ei ole viimeaikaiseen keskusteluun suhteutettuna kovin hyvin perusteltuja. Esimerkiksi Michael H. Shank pyrkii kyseenalaistamaan väitteen, jonka mukaan ”Keskiajan kristillinen kirkko tukahdutti luonnontieteen kehityksen” (myytti 2). Syed Nomanul Haq puolestaan käsittelee myyttiä ”Keskiajan islamilainen kulttuuri suhtautui vihamielisesti luonnontieteeseen” (myytti 4). Näiden kysymysten kumoamiseen ei sisälly kovin suurta uutuusarvoa, sillä ensin mainittua ovat tarkastelleet

monet Edward Grantin ja Charles Schmittin tapaiset tieteenhistorioitsijat 1960-luvulta lähtien. Jälkimmäisen kyseenalaisti puolestaan Ibn al-Haythamin optiikkaa laajasti tutkinut A. I. Sabra (1930–2013) niin ikään jo 1960-luvun puolivälin kirjoituksissaan.

Galilein asemaa on ruodittu huomattavan monessa tekstissä. Esimerkiksi Maurice Finocchiaro pyrki kaatamaan myytin ”Galileo vangittiin ja häntä kidutettiin siksi että hän kannatti Kopernikuksen oppeja” (myytti 8). Valistunut lukija ihmettelee Finocchiaron tarkoituksia, sillä myytillä ei löydy vahvistusta viimeaikaisesta keskustelusta. Mainikas yhdysvaltalainen tieteenhistorioitsija ja MIT:n professori Giorgio de Santillana (1902–1974) julkaisi jo vuonna 1955 teoksen *The Grime of Galileo*, jossa hän käytti ensimmäisten joukossa hyväksi italialaisen virkaveljensä Antonio Favaron toimittamia Galilein koottuja teoksia *Le Opere di Galileo Galilei* (20 vol., 1890–1909) paljastaakseen, etteivät kaikki inkvisition tuomarit ja kardinaalit vastustaneet Galileita, vaan monet heistä asettuivat puolustamaan kuuluisaa luonnonfilosofia. Lisäksi Santillana osoittaa, että Galilein ainoaksi rangaistukseksi tulivat katumusharjoitukset ja kotiaresti. Finocchiaro mainitsee lähdeviitteissään ohimennen sekä Santillanan teoksen että Favaron toimittaman ”kansallisen edition”, muttei käsittele niiden sisältöä.

Samalla tavalla lukijaa voi ihmetyttää nimekkään yhdysvaltalaisen tieteenhistorioitsijan Richard S.

Westfalin (1924–1996) oppilaan Margaret J. Oslerin pyrkimys kumota teesi, jonka mukaan ”Tieteen vallankumous vapautti luonnontieteen uskonnosta” (myytti 10). Tekstissään Osler erottaa asianmukaisesti 1600-luvun luonnonfilosofian ja modernin luonnontieteen toisistaan – ja välttää näin sortumasta anakronismiin, mutta puolustelee tämän jälkeen uskonnon asemaa turhan yksipuolisesti ja kömpelösti. Huomattavasti kriittisempään selostukseen hän on pystynyt esimerkiksi artikkelissaan ”Mixing Metaphors: Science and Religion or Natural Philosophy and Theology in Early Modern Europe” (1998), joka tarjoaa selkeän käsityksen siitä, että 1600-luvun luonnonfilosofian ja uskonnon välinen suhde voidaan määritellä tieteenalasta ja yksittäisen tieteenharjoittajan toiminnasta riippuen joko (i) konfliktiksi, (ii) harmoniaksi, (iii) eronteoksi kyseisten tekijöiden välillä tai (iv) käänteeksi.

Ehkä kaikkein pahiten hakoteillä omassa tekstissään on kuitenkin Edward B. Davis tutkiessaan väitettä, jonka mukaan ”Isaac Newtonin mekanistinen maailmankuva teki Jumalasta tarpeettoman” (myytti 13). Aitojen tieteellisten julkaisujen sijaan Davis on löytänyt käsittelemänsä myytin Wikipediasta. 1960-luvulta lähtien ovat sekä italialaisen Paolo Rossin (1923–2012) tapaiset niin sanottua hermeettistä perinnettä tutkineet tieteenhistorioitsijat että I. B. Cohenin (1914–2003) tapaiset tieteen kovaa ydintä ja metodologiaa tutkineet historioitsijat kiinnittäneet huomiota siihen, kuinka teologisesti merkittävä asema absoluuttisen avaruuden käsitteellä oli Newtonin

kokonaisjärjestelmässä. Davis näyttää olevan täysin tietämätön näistä keskusteluista.

Huomattava osa teoksessa esitetyistä myyteistä on ollut helppo kumota siksi, että ne on esitetty turhan yksioikoisten esimerkkien ja vähäpätöisten sekundaarilähteiden avulla. Teos ei täytä tieteelliseltä kirjoittamiselta vaadittavaa kriittisyyttä sen enempää lähdekritiikin kuin asian käsittelyn (argumentaation) suhteen. Parhaimmillaan se voi tarjota jonkinlaista pohdittavaa niille, jotka haluavat perehtyä tieteen ja uskonnon historiallisesta suhteesta ja siihen liittyvistä konflikteista käytyyn keskusteluun.

Teoksen suurimpana ongelmana on, että se tuntuu suhtautuvan moniin 1800-luvulla esitettyihin väitteisiin ikään kuin ikuisina totuuksina. Tosi-asiassa teoksessa esitetyt ”myytit” on kumottu tieteenhistoriassa moneen kertaan viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana.

Artikkeleista jää kaiken kaikkiaan vaikutelma, ettei tutkijoilla ole juuri minkäänlaista käsitystä keskustelun tämänhetkisestä tilasta. Viimeistään 1980-luvulta lähtien tutkimus on ollut huomattavan monipuolista niin Galilein ja Newtonin kuin Darwinin ja Einsteinin tapauksessa.

Suomalaisten vakaumukset ja ympäröivä todellisuus ovat reippaasti muuttumassa. Enää ei voida väistellä kysymystä yhdenvertaisuudesta erilaisten vakaumusten suhteen.

Humanismin päivien 21.11.2015 puhuja Markku Aho selosti kattavasti tilastoja koskien kirkon ja valtion suhdetta Suomessa. Suomalaisten vakaumukset ja ympäröivä todellisuus ovat reippaasti muuttumassa. Enää ei voida väistellä kysymystä yhdenvertaisuudesta erilaisten vakaumusten suhteen. Nopea väestörakenteen muutos, maahan- ja maastamuutto asettavat valtion ja kirkon suhteet nykyisine hallinto- ja hallitsemiskäytäntöineen kestävämmäksi. Valtion neutraalius vakaumusten ja omantunnon kysymyksissä ei toteudu. Positiivinen vapaus uskontoihin ja erityisesti evankelisluterilaisuuteen on olemassa, negatiivinen vapaus puuttuu vakaumuskytymyksissä.

Valtion ja ev.lut. kirkon laaja yhteistyö eri aloilla estää kansalaisen vapauden rakentaa oma tahtonsa koskien vakaumuksia, ilman ulkoista holhous-ta; estää, vaikka perustuslain 11. pykälä, yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014, Euroopan ihmisoikeussopimus 9. artikla (ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapaus) vapauden mahdollistaa ja siihen velvoittaa.

Mitään yhdenvertaisuusperiaatetta ei noudateta esim. Suomen veroviranomaisen toimittamassa verojen keräämisessä ev.lut.kirkolle (jäseniä 4031235 vuonna 2014, lapsia kastettiin kirkon jäseniksi 41340 vuonna 2014) ja ortodoksikirkolle (ortodoksikirkossa 60 tuhatta jäsentä). Vuonna 2014 €1012milj., josta kirkollisvero €896., yhteisövero €115milj., jäsenten ansiotulojen kasvu on kompensoinut jäsenistön katoa eli ei ole verotulojen alenemaa.

Suomen ev.lut.kirkosta on eronnut viimeisen kymmenen vuoden aikana 51000 joka vuosi, 4200 joka kuukausi, lähes tuhat joka viikko ja 140 joka päivä. Vuosina 1975-2014 on eronnut miljoona jäsentä. Kirkon oman ennustuksen mukaan ev.lut.kirkkoon kuuluu v. 2035 enää vähemmistö suomalaisista. Kirkon TSN-Callup Oy:llä teettämän kyselyn (Callup Ecclesiastica 2011) luvut ja vastaukset, vaikka gallup kartoittaakin lähinnä kirkon erilaisiin uskomuskytymyksiin suhtautumista, osoittaa myös jäsenten suuntautumista ev.lut.kirkosta pois. Kirkosta eroamisen suurimpana syynä oli gallupin

mukaan: Kirkolla ei ole instituutiona minulle mitään merkitystä. Tästä voi varovaisesti päätellä, että kirkollisia seremonioita: nimenanto, aikuisuuteen valmistautuminen, puolisoiksi sitoutuminen, hautaus, voitaisiin toimittaa ihmisten mielestä myös muiden yhteisöjen ja erilaisten vakaumusten mukaisesti. Vaikka edmain. toimet ovat suurelle osalle ihmisiä henkilökohtaisesti merkittäviä, ovat ne myös kansalaiselle merkittävää julkista valtaa käyttävän viranomaisen tehtäviä. Kuntien tulisikin löytää sopivia tiloja toimien täytäntöönpanoon yhdenvertaisuuden mukaisesti.

Vakaumusten kirjon lisääntyessä (maahanmuuttajien uskonnollinen katsomus v. 2009: kristityt 61%, muslimit 19%, uskonnottomat 11%, muut uskonnot 9%) julkiset valtion ja kuntien ylläpitämät koulut ja oppilaitokset eivät voi antaa oppilaille vanhempien vakaumusten mukaista opetusta oppiaineena, vaan elämäkatsomustieto tulee avata yhdenvertaisuuden ja neutraliteettiperiaatteen mukaisesti kaikille oppilaille pakollisena aineena. Erilaisten tunnustuksellisten vakaumusten opetus jää vanhemmille ja vanhempien omien yhteisöjen, joihin he haluavat kuulua, tehtäväksi. Ev.lut.kirkko ei voi tällöin ottaa osaa koulujen toimintaan, niin kuin ei mikään muukaan omaa tunnustuksellis-

ta vakaumustaan esille tuova yhteisö. Uskonnollisten yhteisöjen tulee myös itse vastata taloudellisesti oman alansa tutkimuksesta ja henkilökuntansa koulutuksesta (yliopistot ja korkeakoulut). Väestörekisterin ylläpito kuuluu valtion tehtäviin eli väestörekisteriin olisi siirrettävä myös ne asiakirjat ja tiedot ajalta, jolloin ev.lut.kirkko osana valtiota piti rekisteriä yllä. Ev.lut.kirkon papit Suomen armeijassa ovat myös kestämaton käytäntö.

Markku Aho: ”Jo lähitulevaisuudessa 75% väestöstä asuu eteläisimmässä Suomessa ja 25% suurten kaupunkien väestöstä tulee olemaan muita kuin kantasuomalaisia.

Monikulttuurisuuden puolesta puhujat ovat myös aktiivisia, mutta perinteisiin arvoihin ja uskomuksiin perustuvat näkemykset saavat helposti vahvistusta ulkoisten uhkakuvien värittämässä todellisuudessa. Jäykät instituutiot ja valtarakenteet vahvistavat muutosvastarintaa ja konservatiivisia käytäntöjä. Kirkkoon kuulumattomien/uskonnottomien määrän kasvu etenkin nuorten aikuisten joukossa, väestörakenteen muutos, maailmantalouden muutokset, kasvava maahanmuutto ovat jo luoneet tarpeen uudistaa rakenteita politiikan, taiteen, tieteen ja kommunikaation aloilla. Universaalit arvot korostuvat.”

Gun Winterin matkaraportista koostanut Tiina Vilponen

Vuonna 2015 Pohjolan humanistiyhdistykset kokoontuivat Osloon norjalaisten humanistien vieraisiksi. Norjan yhdistys on perustettu 1950-luvulla ja jäseniä sillä on yli 80.000. Yhdistys toimii aktiivisesti osana norjalaista yhteiskuntaa - toimistoja on lähes 20 ympäri maata ja toimihenkilöiden määrä lähenee sataa. Yhdistys saa valtiolta taloudellista tukea ja sillä on vihkimisoikeus.

Suomen humanistiliitosta vuoden 2015 tapaamiseen osallistui kaksi hallituksen jäsentä, Gun Winter ja Eino Huotari, ja tarkoitus on ottaa osaa myös vuoden 2016 kokoontumiseen Tukholmassa. Vuosittaisten tapaamisten asialistalle kuuluu tutustumista, tietojen päivittämistä sekä yhteistyön tiivistämistä konkreettisin tavoittein ja keinoin - yksi esimerkki tästä on muista pohjoismaisista humanistiyhdistyksistä tulevat puhujavieraat Suomeen Humanismin päivillä.

Norjasta kuluneen vuoden kokouksessa oli läsnä myös nuorisojärjestön toimijoita. Keskustelua nuorten roolista ja toiveista humanistiliikkeessä on hyvä käydä nuorten äänellä. Kokeusten vaihtoa ja käytänteiden jakamista on tarpeellista tehdä vaikkapa koulujen katsomusaineopetuksesta

sekä nuorten sekulaareista, niin sanotuista aikuistumisleireistä, joiden suosio vaihtelee maiden välillä.

Tapaamisissa jaetaan kokemuksia myös sosiaalisesta mediasta. Esimerkiksi Tanskassa kiinnostus humanistiyhdistyksen toimintaan kasvaa varsinkin Facebookissa. Yksi mahdollinen yhteistyön muoto on jatkossa keskittää voimia sähköisen, sosiaalisessa mediassa jaettavan materiaalin tuottamiseen.

Kiinnostusta herätti myös Ruotsissa ja Islannissa eduskunnan istuntokauden avajaisiin järjestetyt vaihtoehtoiset, uskonnottomat juhlallisuuudet.

Muun muassa Suomen ja Norjan yhdistyksillä on vuosikymmeniä pitkä historia, jonka aikana karttunutta tietoa ja taitoa voisi jatkossa hyödyntää enemmänkin maailmanlaajuisessa humanistiliikkeessä. Pohjoismaiden toimijoiden yhteinen toive on, että Pohjolan näkemyksiä otettaisiin vahvemmin huomioon kansainvälisissä tapaamisissa ja linjauksissa. Jotta tavoite toteutuu, tarvitaan pohjoisen toimijoiden välillä tiivistyvää, runsasta yhteydenpitoa - sekä tietenkin aktiivisia henkilöitä viemään asioita eteenpäin.

Tapahumakalenteri kevät 2016

Helsingin humanistiyhdistys ry:n keskustelutilaisuudet

Yhdistys järjestää kerran kuussa avoimia ja maksuttomia keskustelutilaisuuksia. Kaikki tilaisuudet toteutuvat **torstaisin klo 18** Familia Clubin tiloissa **osoitteessa** Yrjönkatu 29 A 2. krs (ovi porttikäytävässä)

21.1. FL Robert Brotherus
Evoluutio ja jumalien synty
HUOM! poikkeuksellisesti kuukauden 3. torstai

11.2. YTM, FK Irma Peiponen
Sekulaari humanismi

Keskustelun jälkeen yhdistyksen vuosikokous.

10.3. FM Janne Kontala
Åbo Akademin tutkimus: Mitä suomalaiset uskovat

14.4. Aiheena luonnonuskonnot. Tiedot tarkentuvat lähempänä.

15.5. TM Tiina Vilponen
Eksegetiikka tieteenä

Lisäksi lauantaina **19.3.** on humanistiliiton kevätseminaari klo **10-14**, aiheena etniset vähemmistöt. Paikkana HERO (Helsingin seudun erilaiset oppijat ry), Vilhonkatu 4.

LIITY JÄSENEKSI SUOMEN HUMANISTILIITTOON!

Suomen humanistiliitto edustaa sekulaaria eettistä humanismia. Kansainväliselle humanistiliikkeelle ja Suomen humanisteille keskeistä on ihmisen arvo ja vastuu: humanisti uskoo elämään ennen kuolemaa. Humanistiliitto pyrkii edistämään esteetöntä maailmankatsomuksellista pohdintaa ja katsomuksellista tasa-arvoa sekä tuo esille uskontokuntiin sitoutumattomien näkökulmia ja humanistista tapakulttuuria.

Suomen humanistiliitto on osa maailmanlaajuisia kansainvälistä humanistiliikettä, jota edustaa keskusjärjestö International Humanist and Ethical Union eli IHEAU: www.iheau.org

Humanistiliitolla on paikallisia yhdistyksiä Helsingin, Länsi-Uudenmaan ja Pohjois-Pohjanmaan humanistiyhdistykset. Näistä muun muassa Helsingin ja Länsi-Uudenmaan yhdistykset järjestävät noin kerran kuussa avoimen keskustelutilaisuuden jostain ajankohtaisesta ja humanismin kannalta keskeisistä eettisistä tai yhteiskunnallisista kysymyksistä. Lue lisätieto paikallisyhdistyksen toiminnasta ja liitosta verkkosivuilta: www.humanistiliitto.fi

Liiton jäsenyys on avoin kaikille humanismista kiinnostuneille. Jäsenmaksu on tällä hetkellä 25 euroa/vuosi. Jäsenenä saat Humanisti-lehden vuosikerran. Jäsenyyttä voit hakea lähettämällä postia osoitteeseen: Suomen humanistiliitto, PL 793, 00101 Helsinki tai sähköpostin osoitteeseen: info@humanistiliitto.fi. **Kirjoita** postikorttiin, kirjeeseen tai sähköpostiin: "Haen Suomen humanistiliitto ry:n jäsenyyttä" sekä seuraavat tiedot: nimi, titteli ja/ tai ammatti (vapaaehtoinen), katu- ja postiosoite, sähköposti, puhelinnumero sekä paikallisyhdistys, jonka toiminnasta olet kiinnostunut (vapaaehtoinen).

humanistiliitto.fi

PL 793, 00101 Helsinki

info@humanistiliitto.fi

Suomen humanistiliitto on IHEUn (International Humanist and Ethical Union) jäsen. IHEU perustettiin 1952 ja se on alueensa asiantuntijaraporttoija UNESCOssa, UNICEF:ssä ja WHO:ssa sekä Euroopan neuvostossa ja Europarlamentissa.

SUOMEN HUMANISTILIITO RY - HALLITUS 2014-2016

Puheenjohtaja

Irma Peiponen, +358 (0)40 55 33 867,
irma.peiponen@arabianranta.com

Varapuheenjohtajat

Eino Huotari
eino.huotari@kolumbus.fi

Tiina Vilponen
tiina.vilponen@gmail.com

Hallituksen jäsenet

Robert Brotherus
robert@iki.fi
Eeva Karttunen
eeva.hanno@karttunen.org

Jari Papunen
jari.papunen@eduouka.fi

Gun Winter
+358 (9) 555 245

